

БІЛІНГВІЗМ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

Леві-Джордж О. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

У статті досліджено причини виникнення явища білінгвізму, обґрунтовано передумови його формування на території держави Ізраїль, проаналізовано різні наукові підходи щодо визначення цього феномену із урахуванням філософського, психологічного, лінгвістичного, соціального аспектів. Розглянуто термін «білінгвізм» з двох позицій: як соціальне явище та як елемент індивідуальної характеристики особистості.

Подано основні принципи класифікації мовних контактів, представлені в науковій літературі. Виділено три рівні білінгвізму: рецептивний (розуміння мовних творів, що належать до вторинної мовної системи), репродуктивний (вміння відтворювати прочитане й почуте) і продуктивний (вміння не тільки розуміти та відтворювати, але й «будувати цілісні осмислені висловлювання»). Досліджено основні поняття, пов'язані з розвитком мовних взаємин, – двомовність, мовні контакти, змішування мов та схрещування мов.

Розглянуто специфіку використання російської мови та івриту громадянами сучасного Ізраїлю в контексті міжетнічних відносин між корінним населенням та емігрантами й проаналізовано зміни, що відображені в освітньому середовищі наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Окремлено феномен двомовності емігрантів, які приїхали з України. Визначено ознаки взаємодії російської мови та івриту, роль сутності мовних контактів. З'ясовано особливості білінгвальної освіти в Ізраїлі на сучасному етапі, представлено статистичні дані міністерства освіти Ізраїлю щодо підвищення показників успішності складання екзамену багрут російською мовою, наведено приклади роботи приватних навчальних закладів.

Доведено, що білінгвізм в освітньому просторі є важливим фактором у формуванні міжкультурної компетентності учнів, для успішної міжнародної співпраці в освітніх проєктах між представниками України та Ізраїлю, реалізація яких передбачена програмою співпраці на 2019–2022 роки.

Ключові слова: білінгвізм, білінгвальна освіта, двомовність, освітнє середовище, мовні контакти.

Levi-Dzhordzh O. V. Bilingualism of the educational environment of Israel. The article highlights the reasons of the phenomenon of bilingualism, substantiates the prerequisites for its formation in Israel, and analyzes various scientific approaches to defining this phenomenon, taking into account philosophical, psychological, linguistic and social aspects. The term "bilingualism" is considered from two points of view: as a social phenomenon and as individual characteristics of a person. The basic principles of its classification in scientific literature are given. The study describes three levels of bilingualism: receptive (understanding of language works belonging to the secondary language system), reproductive (ability to reproduce what is read and heard) and productive (ability not only to understand and reproduce, but also "to build integral meaningful statements"). The study analyzes the basic concepts of bilingualism, language contacts, mixing and crossing languages. The peculiarities of using the Russian and Hebrew languages by the citizens of modern Israel in the context of interethnic relations between the indigenous population and emigrants are described. The article demonstrates the changes reflected in the educational environment at the end of the 20th – the beginning of the 21st centuries. Special attention is given to the peculiarities of the phenomenon of bilingualism of emigrants who came from Ukraine. The author determines the specific features of the interaction of the Russian language and Hebrew, the role of the essence of language contacts. The peculiarities of bilingual education in Israel at the present stage are clarified. The study provides the statistical data of the Ministry of Education of Israel on improving the success of the Bagrut exam in Russian, examples of the work of private educational institutions. The article demonstrates that bilingualism in education is an important factor of forming intercultural competence of students as it is important for successful international cooperation in educational projects between Ukraine and Israel, the implementation of which is provided by the cooperation program (2019–2022).

Key words: bilingualism, bilingual education, bilinguality, educational environment, language contacts.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Міжнародна співпраця між Україною та Ізраїлем завжди залишається активною, залучаючи представників обох країн бути учасниками різноманітних освітніх проєктів. Договірноправові відносини між державами почали активно розвиватися після підписання 12 січня 1993 р. Меморандуму про взаєморозуміння та основні принципи співробітництва. Сьогодні налічується 62 чинних міждержавних, міжурядових та міжвідомчих двосторонніх документи, що регламентують співпрацю в політичній, економічній, науково-технічній, вій-

ськовій, культурно-гуманітарній сфері, освіті тощо. Основою для міжнародного співробітництва в освітній сфері наразі є програма співробітництва в галузях освіти, культури, молоді та спорту між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль на 2019–2022 роки, що спрямовує значну увагу на розвиток співробітництва між освітніми установами держав, а саме: викладання іноземної мови, підготовку вчителів і навчання впродовж життя для вчителів, організацію та управління школою, громадянську освіту та освіту з гендерної рівності, освіту для обдарованих дітей, культурну та релігійну

інтеграцію національних меншин (включаючи спільні проекти) та ін. [15]. Налагодження ефективної співпраці передбачає повне розуміння сторонами лінгвістичних умов та відповідних особливостей, у яких будується освітній процес кожної з держав. Спільною відмінністю можна вважати присутність різних етнічних груп, які володіють різними мовами нацменшин, що зумовлює явище білінгвізму, яке повною мірою відображене в освітньому середовищі. Це зумовлено історичними чинниками, адже значна кількість євреїв проживали на українських землях, що стало причиною значного культурного взаємовпливу. На території Ізраїлю через переселення до історичної Батьківщини склалась численна група російськомовних емігрантів, представників СРСР, де українці є однією з найбільших громад. Це зумовлює необхідність проведення глибшого дослідження з метою розуміння україно-ізраїльських стосунків загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні філологічні студії підтверджують, що проблема білінгвізму багатоаспектна. Дослідники вивчають цей феномен у філософському, психологічному, лінгвістичному, соціальному аспектах. Висвітленню проблем білінгвізму присвятили свої праці як вітчизняні (М. Є. Алексеева, Ю. А. Жлуктенко, Л. Е. Каган, М. І. Єршова, Л. В. Щерба та ін.) [1; 4; 5; 6], так і закордонні дослідники (К. Nakuta, J. Myhill, B. Spolsky, J. Walters) [10; 7; 8; 10]. Л. Блумфілд звертає увагу на лінгвістичний аспект; у роботах У. Вайнрайха представлено соціолінгвістичні питання; В. Бондалетов, Р. Месрі, С. Ромейн характеризують білінгвізм на соціально-педагогічному рівні; М. Імедадзе досліджує психологічний аспект, а В. Кольєр та С. Овандо аналізують культурологічні особливості білінгвізму.

Проведений нами аналіз наукових пошуків представників різних держав підтверджує, що проблеми білінгвального освітнього середовища є актуальними в багатьох країнах, а саме в США, Канаді, Південній Африці, Ізраїлі. Дослідженням змісту поняття «білінгвізм» присвячено роботи М. Є. Алексеевої, К. Бейкер, С. Ю. Давидчук, Л. В. Щерби [1; 2; 4; 7].

Однак проблема визначення особливостей білінгвальної освіти в сучасному Ізраїлі залишається недостатньо розкритою, незважаючи на наявність трактувань цього феномену в різних аспектах.

З організацією діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах Ізраїлю пов'язані такі терміни, як «двомовність», «білінгвізм», «навчання на двомовній основі», «білінгвальне навчання» та «білінгвальна освіта».

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є визначення особливостей білінгвізму в освітньому середовищі Ізраїлю, виявлення провідних причин виникнення білінгвізму, дослідження його змісту.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1) з'ясувати особливості взаємодії мов, сутність мовних контактів;

2) проаналізувати різні підходи до тлумачення поняття «білінгвізм»;

3) виявити особливості білінгвальної освіти в Ізраїлі на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава Ізраїль з дня свого заснування є полілінгвальним середовищем, у якому міжкультурна комунікація – неминуче і необхідне явище для функціонування соціальних і комерційних інститутів. Ізраїль – країна іммігрантів, де багато сімей зберегли домашнє спілкування рідною мовою, тому за 70 років існування держави твердо сформувалося суспільство білінгвів і мультилінгвів, яке вимагає відповідного рівня розвитку сфери державних і приватних послуг, що надаються різними мовами.

Однією із цікавих та унікальних особливостей саме ізраїльського білінгвізму є поєднання білінгвами мови семітського походження (івриту) з мовами переважно індоєвропейської мовної сім'ї. Структурні, фонетичні, лексичні, синтаксичні, семантичні та ін. характеристики івриту та традиційних мов індоєвропейської сім'ї досить відрізняються, що впливає на можливості переходу з однієї мови на іншу.

Мовна картина світу більшості ізраїльських білінгвів є безпосередньо залежною від загальних характеристик соціальної групи носіїв додаткової мови. Так, наприклад, серед носіїв арабської мови домінування рідної мови у професійній діяльності є прямим і непрямим наслідком участі арабського сектора в житті держави. Серед російськомовного населення також спостерігається висока залежність від загального положення відповідної соціальної групи в ізраїльському суспільстві і відповідно досить активна роль рідної мови в професійній діяльності. У носіїв амхарської мови, навпаки, помітною є тенденція до мінімізації використання рідної мови в роботі. Незважаючи на високий рівень присутності іноземних мов у професійній діяльності білінгвів, рідна мова переважно залишається домінуючою. Важливою чинником цього можна вважати білінгвізм в освітньому середовищі [6, 25].

Білінгвізм є наслідком міжмовних контактів, зумовлених історичними подіями. Термін «мовні контакти», який уперше запропонував А. Мартіне, отримав більш широке значення в лінгвістиці у 1953 р., коли опубліковано книгу «Мовні контакти» (У. Вайнрайх), що підбила підсумки різних тривалих дискусій щодо особливостей взаємодії мов. Мовознавці по-різному називають подібну взаємодію: «мовні контакти», «взаємовплив мов», «змішування мов», «схрещування мов», «іншомовний вплив». Ці терміни можна вважати синонімічними, проте кожен з них має свої семантичні особливості. Термін «змішування мов» науковці пов'язують із легендою про «вавилонське стовпотворіння». З біології запозичено термін «схрещування», який, своєю чергою, включає взаємодію як споріднених, так і неспоріднених мов [8]. Л. А. Булаховський і Г. Пауль віддавали перевагу терміну «змішування мов». Л. В. Щерба вважав, що в такому випадку мови поєднуються в рівних співвідношеннях, тому називав це «взаємним впливом мов» [7, 60]. Процес взаємодії мов неможливо розглядати окремо від культурних, соціальних, психологічних, етнічних чи історичних факторів. Немає однастайності

щодо визначення таких термінів «взаємодія мов» та «мовні контакти». У тлумачному словнику «мовні контакти» дефіновано як взаємодію двох чи більше мов, яка впливає на структуру і словник одної чи багатьох з них [16]. Подібне лінгвістичне явище спостерігається через такі причини, як захоплення корінного етносу у випадках співіснування на одній території різномовного населення, поширення міжнародної співпраці у сфері освіти, торгівлі, культури, коли іноземна мова засвоюється в процесі навчання в школі.

«Мовні контакти», на думку Ю. О. Жлуктенка, необхідно класифікувати на: 1) безпосередні й опосередковані; 2) між спорідненими і неспорідненими мовами; 3) з однобічним і обоюстороннім впливом; 4) маргінальні (на суміжних територіях); 5) внутрішньорегіональні (на одній і тій самій території); 6) казуальні і перманентні; 7) природні (безпосереднє спілкування); 8) штучні (навчання у школі) [5, 75].

Проблеми взаємодії різних мов значно глибше відображає поняття білінгвізму, тому проаналізуємо детальніше різні підходи до його визначення.

Тлумачний словник української мови визначає білінгвізм як реальну соціально-мовну ситуацію, сутність якої полягає у співіснуванні і взаємодії двох мов у межах одного мовного колективу. Володіння і позмінне користування тією самою особою або колективом двома різними мовами або різними діалектами тієї самої мови [16].

В. Б. Євтух в енциклопедичному довіднику дає таку дефініцію: білінгвізм (від латин. *bi* – два, *lingua* – мова) – соціально-культурне явище, пов'язане з: 1) функціонуванням двох мов у межах однієї адміністративної чи державної території; 2) володінням однією особою двома мовами (спроможність говорити та писати двома мовами), яке виникає у таких ситуаціях: а) оволодіння мовами для професійного заняття; б) оволодіння двома мовами для налагодження повсякденного спілкування в контактних зонах міжетнічної взаємодії [13, 42].

О. Гарсія розглядає білінгвізм як знання двох мов, взаємодія яких залежить від сфер їхнього функціонування, адже ситуації спілкування зумовлені різними умовами контактування мов [10].

Е. М. Верещагін виділяє три рівні білінгвізму: рецептивний (розуміння мовних творів, що належать до вторинної мовної системи), репродуктивний (вміння відтворювати прочитане і почуте) і продуктивний (вміння не тільки розуміти і відтворювати, але і «будувати цілісні осмислені висловлювання») [3, 40].

Коли виникає справжній білінгвізм? Можна виділити такі ситуації виникнення «істинного» білінгвізму:

1. Батьки або найближчі родичі говорять в сім'ї різними мовами.

2. Офіційна державна двомовність (Канада, Швейцарія, Бельгія).

3. Еміграція [10, 235].

На нашу думку, термін «білінгвізм» необхідно розглядати з двох позицій: як соціальне явище та як елемент індивідуальної характеристики особистості. Як соціальне явище білінгвізм в Ізраїлі – це специфічний стан суспільного життя, який оприявнює факт функціонування, співіснування іврити

та російської мови в межах однієї держави. З позиції індивідуальної особистісної характеристики проблеми білінгвізму чітко відображено в особливостях освітнього середовища.

Ізраїль не є одноетнічною державою, тому необхідність оволодіння декількома мовами є принципово важливим. Російськомовні емігранти, які проживають в умовах іноетнічного середовища, об'єктивно змушені опанувати іврит. Передумови білінгвізму як етнолінгвістичного явища зумовлені історичною взаємодією представників різних мов і культур, адже протягом тривалого часу відбувається тісна взаємодія представників різних релігій та носіїв різних мовних традицій [1, 73].

Міністерством освіти Ізраїлю передбачено додаткові години в навчальному плані для опанування мови учнями-репатріантами і заповнення прогалін у знанні предметів. Міністерство освіти виділяє додаткові допоміжні уроки для навчання нових репатріантів залежно від дати їх приїзду і кількості учнів-репатріантів в класі. Такі уроки призначені для вивчення іврити як другої мови, для вдосконалення цієї мови, а також для усунення прогалін у знанні предметів і можливого відставання від навчального плану.

Ці години призначені тільки для названих категорій учнів та характеризуються такими особливостями: допоміжні уроки є груповими (чим більше в школі учнів-репатріантів, тим більше навчальних годин школа може надати як допоміжних уроків); допоміжні уроки для учнів-репатріантів призначаються автоматично; на таких уроках можуть навчатися громадяни, які повернулися, згідно зі зверненням школи до органів місцевого самоврядування.

Міністерство освіти Ізраїлю у звіті 6 лютого 2020 року подало статистику про показники учнів, які складають російську мову для отримання атестата зрілості (багрут). У міністерстві підкреслюють, що кількість школярів, які бажають вивчати цей предмет, на 5 одиниць (ехідот) росте з кожним роком. Крім того, середній бал багрут теж стає вищим. Так, у 2016–2017 навчальному роках багрут з російської мови склали 1 063 школярі, середній бал іспиту становив 84,9; у 2017–2018 навчальному році багрут з російської мови склали 1096 школярів із середнім балом 87,5; у 2018–2019 навчальному році багрут з російської мови склали 1103 учні із середнім балом 87,8.

Доктор Марина Нізнік, викладач російської мови в Тель-Авівському університеті і в школі імені Іоанни Жаботинської, зазначає, що за останні 10 років значно змінилася аудиторія тих, хто вивчає російську мову в Ізраїлі. За словами доктора Нізнік, 70% школярів, що вивчають цей предмет у старших класах, – друге покоління репатріантів, а 30% школярів, які вивчають російську мову в середній школі, особливо в 7-ох (т) і 8-их (п) класах, – «Сабри», у яких неросійськомовні батьки.

У школі імені Іоанни Жаботинської російську мову вчать понад п'ятсот учнів. Серед них ті, хто приїхав нещодавно. Вони вивчають російську мову, класичну і сучасну російську літературу. Учнями переважно є діти російськомовних батьків, які давно мешкають в Ізраїлі. Цих дітей тут вчать читати і писати, пояснюють

граматичні основи мови, з ними дивляться фільми, вивчають історію. Разом із цим пропонується викладання російської мови як іноземної всім охочим.

Білінгвальне навчання Ізраїлю в окремих приватних навчальних закладах передбачає одночасне застосування двох мов у роботі з того чи іншого предмета – державної та рідної (діяльність ульпанів при школах), державної й іноземної та ін. Навчання двома мовами застосовується в роботі з одного, кількох чи усіх предметів навчального плану. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність спеціальної підготовки педагогів до білінгвального навчального процесу. Вони повинні розуміти особливості мовної роботи над текстом, специфіку організації різних видів мовленнєвої діяльності на предметних уроках. Співпраця педагогів, які викладають різними мовами, дозволить успішно здійснювати навчання окремих предметів двома мовами та досягати успіхів у розвитку умінь користуватися другою мовою.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що освітнє середовище держави Ізраїль має враховувати мультикультурність та полімовність населення. Білінгвальна освіта навчальних закладів Ізраїлю, зумовлена взаємним впливом російської мови та івриту,

передбачає опанування мов як систем, використання їх і як засобів навчання предметного змісту немовних предметів. Зазначений підхід до освіти сприяє підвищенню рівня володіння мовою, яка не є основною, позитивно впливає на усвідомлення школярами соціальної та культурної цінності лінгвістичного розмаїття; білінгвізм є важливим фактором у формуванні міжкультурної компетентності учнів, хоча серед лінгвістів та педагогів не існує єдиного підходу до визначення цього феномену.

Багатомовна освіта школярів в Ізраїлі – важливий складник освітнього процесу, мета якого поступово змінюється. Досконале опанування однією, двома чи трьома нерідними мовами тепер не є метою навчання. Сьогодні, на думку фахівців, мета полягає у розвитку такого лінгвістичного репертуару, де знайдеться місце усім лінгвістичним вмінням.

Перед системою освіти Ізраїлю стоїть завдання адаптації до сучасних реалій та забезпечення оптимальних умов для надання освіти, в контексті якої передбачено збалансоване використання різних мов із метою формування громадянина, здатного до міжкультурного спілкування з використанням вивчених мов. Перспективою подальшого дослідження вважаємо аналіз взаємодії арабської мови та івриту в сфері освітнього середовища Ізраїлю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева М. Е. Факторы формирования двуязычной среды на территории современного Израиля на рубеже XX–XXI вв.: иврито-арабский билингвизм. *Проблемы современной науки и образования*. 2014. № 2(30). С. 72–76.
2. Бейкер К. Основы білінгвальної освіти і білінгвізму. Вид. 5-те. Дніпро : ЛІРА, 2016. 645 с.
3. Верещагин Е. М. Вопросы теории речи и методики преподавания иностранных языков. Москва : Изд-во Моск. уни-та, 1969. С. 38–45.
4. Давидчук С. Ю. Україно-ізраїльські культурні відносини (2001–2011). *Сходознавство*. 2012. № 60. С. 28–47.
5. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев : Высшая школа, 1974. 176 с.
6. Каган Л. Э., Ершова М. И. Социологический аспект доминирования неродного языка в профессиональной коммуникации израильских билингвов. *Электронный научно-образовательный журнал ВГСПУ «Грани познания»*. 2018. № 6 (59). С. 23–28.
7. Щерба Л. В. О понятии смешения языков. *Языковая система и речевая деятельность*. Ленинград : Наука, 1974. С. 60–74.
8. Myhill J. Language in Jewish Society. Towards a new understanding. Clevedon UK : Multilingual Matters, 2004. 239 p.
9. Spolsky B. and Shohamy E. National Profiles of Languages in Education : Israel : Language Policy. *Applied Linguistics*. 2016. Vol. 37, issue 2. P. 292–295.
10. Garcia O. Bilingual Education in the 21st Century: a Global Perspective. Oxford : Blackwell Wiley-Blackwell, 2009. 481 p.
11. Nakata K. Mirror of Language : The Debate on Bilingualism. New York : Basic Books, Inc., Publishers, 1986. 437 p.
12. Walters J. Bilingualism : The Sociopragmatic-Psycholinguistic. New York : Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 341 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. Київ : Фенікс, 2012. 396 с.
14. Україно-ізраїльське співробітництво на муніципальному рівні / Міжрегіональне співробітництво. Посольство України в Державі Ізраїль. URL: <http://www.mfa.gov.ua/israel/ua/2065>. (дата звернення 19.11.2020).
15. Програма співробітництва в галузях освіти, культури, молоді та спорту між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль на 2019–2022 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_004-19#Text (дата звернення 19.11.2020).
16. Глумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%BC> (дата звернення 19.11.2020).

REFERENCES

1. Alekseeva, M. Ye. (2014). Faktory formirovaniya dvuyazychnoy sredy na territorii sovremennogo Izrailya na rubezhe XX–XXI vv.: ivrito-arabskiy bilingvizm [Factors of forming bilingual environment in the territory of modern Israel in XX–XXI centuries: Hebrew-Arabic bilingualism]. *Problemy sovremennoy nauki i obrazovaniya*, 2 (30), 72–76 [in Russian].

2. Beiker, K. (2016). *Osnovy bilinhvalnoi osvity i bilinhvizmu* [Fundamentals of bilingual education and bilingualism]. Dnipro: LIRA [in Ukrainian].
3. Vereshchagin, Ye. M. (1969). *Voprosy teorii rechi i metodiki prepodavaniya inostrannykh yazykov* [Issues of the theory of speech and methods of teaching foreign languages]. Moskva: Izd-vo Mosk. uni-ta, 38–45 [in Russian].
4. Davydchuk, C. Yu. (2012). *Ukraino-izraillski kulturni vidnosyny (2001–2011)* [Ukrainian-Israeli cultural relations]. *Skhodoznavstvo*, 60, 28–47 [in Ukrainian].
5. Zhluktenko, Yu. A. (1974). *Lingvisticheskie aspekty dvuyazychiya* [Linguistic aspects of bilingualism]. Kyiv: Vysshaya shkola [in Russian].
6. Kahan, L. E., Yershova, M. Y. (2018). *Sotsiologicheskii aspekt dominirovaniya nerodnogo yazyka v professionalnoy kommunikatsii izraillskikh bilingvov* [Sociological aspect of the dominance of a non-native language in professional communication of Israeli bilinguals]. *VHSPU «Grani poznaniya»*, 6 (59), 23–28 [in Russian].
7. Shcherba, L. V. (1974). *O ponyatii smesheniya yazykov* [About the concept of mixing languages]. *Yazykovaia sistema i rechevaia deiatelnost*. Leningrad: Nauka, 60–74 [in Russian].
8. Myhill, J. (2004). *Language in Jewish Society. Towards a new understanding*. Clevedon UK: Multilingual Matters [in English].
9. Spolsky, B. and Shohamy, E. (2016). *National Profiles of Languages in Education: Israel: Language Policy*. *Applied Linguistics*, 37 (2), 292–295 [in English].
10. Garcia, O. (2009). *Bilingual Education in the 21st Century: a Global Perspective*. Oxford: Blackwell Wiley-Blackwell [in English].
11. Hakuta, K. (1986). *Mirror of Language: The Debate on Bilingualism*. New York: Basic Books, Inc., Publishers [in English].
12. Walters, J. (2004). *Bilingualism: The Sociopragmatic-Psycholinguistic*. New York: Lawrence Erlbaum Associates [in English].

DICTIONARIES

13. Yevtukh, V. B. (2012). *Etnichnist: entsyklopedychnyi dovidnyk* [Ethnicity: an encyclopedic reference book]; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova, Tsentri etnohlobalistyky. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
14. *Ukraino-izraillske spivrobotnytstvo na munitsypalnomu rivni* [Ukrainian-Israeli cooperation at the municipal level]. Retrieved from: <http://www.mfa.gov.ua/israel/ua/2065> [in Ukrainian].
15. *Prohrama spivrobotnytstva v haluziakh osvity, kultury, molodi ta sportu mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Uriadom Derzhavy Izrail na 2019–2022 roky* [Program of cooperation in the sphere of education, culture, youth and sports between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of Israel in 2019-2022]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_004-19#Text [in Ukrainian].
16. *Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Definition dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from: <https://slovnk.ua/index.php?swrd=%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%BC> [in Ukrainian].